

Wanneer ben je Amsterdammer?

Over Mulisch' *Het zevende land*

Wat maakt Amsterdam tot Amsterdam? Wat is eigen aan Amsterdam? Zijn het de grachten en de Dam, het Rokin en de binnenstad? Of is het het IJ? Zijn het soms de mensen? Is het alles wat er gebeurt, bijvoorbeeld op cultureel gebied? Of is het misschien gewoon wat je gewend bent? Is 'eigen' puur je persoonlijke geschiedenis, het feit dat je hier al een tijd woont? Had het net zo goed ook Haarlem, Apeldoorn of Drachten kunnen zijn?

Wat eigen is kun je je niet alleen afvragen over de stad, maar ook over jezelf. Wat is mij eigenlijk eigen, wat maakt mij tot wie ik ben? En is Amsterdammer zijn daar een wezenlijk onderdeel van? Jaren geleden had ik een discussie met René. Hij vroeg: ben je een Amsterdammer? Ik zei: nee, een Brabander die al lang in Amsterdam woont. Wil je dan terug naar Brabant?, vroeg hij. Nee, was het antwoord. Wil je überhaupt ergens anders wonen dan hier? Nee, ook dat niet. Voel je je thuis in Amsterdam? Ja, absoluut. Maar ben je dan niet gewoon een Amsterdammer? Tja. Als ik met de fiets naar Brabant rijd, krijg ik achter Den Bosch nog steeds het gevoel dat ik thuis kom. Door het landschap, door de tongval van de mensen: mijn land, mijn taal. Door mijn jeugd, mijn verleden, mijn herinneringen. Of geven die alleen een geromantiseerd en onrealistisch beeld?

Mulisch gaat in zijn boekje *Het zevende land* zeven mogelijke antwoorden na op de vraag wat hij als zijn eigen land beschouwt. Hij zou Nederland kunnen noemen, of

Europa, of de hele aarde (vroeger voegde je daar nog zonnestelsel, Melkweg en universum aan toe). Maar steeds klopt er iets niet, elk van die antwoorden is niet helemaal juist, of bij grondiger inspectie helemaal niet juist. Dan probeert hij het met de eigen tijd, en daarna zijn geboortegrond, toegespitst op een specifieke geheime plek, de 'heilige vijver'. Maar daar gebeurt hetzelfde, ook die blijken niet te voldoen. Daarna zoekt hij het in de werkkamer waar hij dit alles bedacht heeft, waar hij alles uit zijn duim zuigt en zijn boeken schrijft; maar ook die kan het niet zijn, noch de boeken die hij er geschreven heeft. 'Niet *waar* ik schrijf is het belangrijkste, ook niet *wat* ik schrijf, maar het onzichtbare continent waaruit het voortkomt en dat het laat vermoeden.' Dat onzichtbare IETS verklaart hij vervolgens plechtig tot zijn eigen land, 'alleen voor dat land wil ik sterven'. Het is een land dat je alleen kunt kennen aan wat er uit voortkomt, want zelf kan het 'nooit direct en in zijn geheel en in al zijn glorie gezien worden.' Niettemin, hoe ongrijpbaar, onzegbaar en subjectief het ook is, of hoezeer het ook lijkt ingegeven door Mulisch' persoonlijke 'gevoel voor theater', dit is voor hem het enige echte eigene.

Iets soortgelijks geldt ook voor het Amsterdammer zijn. Natuurlijk, dat is een keuze, net zoals de inrichting van het Java-eiland en al die andere locaties ooit een keuze was. Maar het is niet een wilsbesluit dat je puur willekeurig kunt nemen, los van historie, belangen of natuurlijke geaardheid. Zo zijn Ton Schaap en Sjoerd Soeters en de andere stedenbouwkundige regisseurs van dit gebied ook nooit te werk gegaan. Eigen is niet louter wat je je eigen maakt, wat je 'inpoldert' tot eigen terrein, in de woorden van Mulisch. Het is IETS dat er al is voordat je het inpoldert en waar je je al dan niet op afstemt of naar plooit, met meer of minder moeite, en meer of minder verbeeldingskracht. Vergelijk het verhaal dat Annelies vertelde, hoe zij als jonge meid van Den Helder naar Amsterdam reisde. Bij de naderende stad becroop haar het gevoel: daar wil ik zijn, daar gebeurt het.

Wat is het precies dat daar lijkt te leven en een jong mens bekoort?

Hoe dan ook, in onze buurt, de Oostelijke Eilanden, lijkt het afstemmen op dat IETS goed gelukt te zijn. Bij de deelnemers aan het Uitje rond de Oostelijke Eilanden trouwens ook, zij beschouwden zich allemaal als Amsterdammers.